

B. ZAHRANIČNÍ.

Ústavní situace v Rakousku. — Německo-nacionální plebiscit. — Jednání o východních reparacích a spor maďarsko-rumunský. — Francouzská vládní krise. — MacDonald v Americe. — Obnovení styků rusko-anglických. — Britské koloniální problémy.

Vláda Schoberova ohlásila ve svém nástupním programu předložení ústavní reformy, která měla zákonnou cestou rozřešit nynější nesnáze. Oba tábory opravdu mohly si zde každý vybrati, co se mu hodilo, Heimwehry naději v reakci, sociální demokrati slib zachování legality. Stanovisko bylo tedy vyčkávací, jak na pravo, tak na levo. Když osnova Schoberova se objevila, nemohli však sociální demokrati už jinak, nežli ohlásiti jí krajní odpor. Vycházela téměř *na devadesát procent vstříc reakci* a dotýkala se na nejcitlivějších místech socialistických posic. Pravomoc spolkového presidenta rozšiřuje se zde neobyčejnou měrou, zvláště pro mimořádné případy, kdy přechází v jakousi diktaturu. Vedle dosavadní národní rady, volené obecným právem hlasovacím, staví se jakási druhá sněmovna stavovského složení, nápadně fašistické inspirace. Co však nejvíce sociální demokraty znepokojilo, to jest, že ruší se zvláštní postavení Vídně, značná část exekutivy vydává se do rukou ústřední státní moci, která v tomto projektu vůbec značně se posiluje proti dosavadnímu federalismu. Od počátku bylo patrné, že není valných vyhlídek, aby takováto osnova prošla normální cestou parlamentární a naskytovala se otázka, *co se stane, když sociálně-demokratická opozice její přijetí zmaří*. Oposiční řečníci dbali sice při veškeré ostrosti kritiky, aby nezatarasili cestu věčnému jednání, ale v ústavním výboru nepokročilo se od té doby ani o krok. Je přirozeno, že branné organizace Heimwehrů prohlásily, že to dává za pravdu jejich taktice, že se socialisty nelze mluvit jinak, nežli zbraněmi. Naproti tomu sociální demokrati žádají zas jako první podmínku úspěšné práce k dohodě úplné *vnitřní odzbrojení*. Kancléř Schober jeví se v této situaci dosti bezradný a vyskytují se již zprávy, že nabízí svou demisi. Jak by potom věci v Rakousku se vyvíjely, těžko si představití. Na místech, která mají zájem na zachování klidu v Evropě a také autoritu, kterou možno v tomto směru uplatnití, jeví se již delší dobu silně znepokojení. V anglické sněmovně byla při jejím podzimním sestoupení podána interpelace ministru zahraničních věcí, který neváhal přiznati vážnost situace.

Nacionálové v Německu chopili se proti projednání plánu Youngova mimořádných prostředků a zažádali podle ustavního práva o uspořádání *lidového hlasování*. Tato cesta není ostatně v Německu již tak docela neobvyklá, když jí před tím v případech podobně pobuřujících stranické svědomí, použili sociální demokrati a komunisti. Nacionálové, vedení Hugenbergem, slibovali si rozpoutání mohutného odporu v masách proti dosavadnímu kursu vládní politiky a snad v nastalém zmatku i nějaké možnosti uchopení vlády cílevědomou, ničeho se nelekající minoritou. Ale *průběh hlasování vypadal naopak velmi nudně* a jen s krajním napjetím sil a vystupňováním nátlaku v zemích s nacionalistickou převahou (Pomořansko, východní Prusko, Slezsko, Durynsko) se podařilo dosáhnouti nezbytného minima deseti procent zapsaných voličů. Z toho jest velké rozčarování v řadách německé pravice, kde již se ozývají hlasy odporu proti vedení Hugenbergovu, jež stranu tlačí do krajní, osamocené posice. Se stanoviska rozvržení sil v říšském sněmu německém je opravdu radikálismus tohoto druhu jen vítán, poněvadž ty doby, kdy Německu ještě hrozilo nebezpečí pučismu, dávno minuly, a v parlamentě separování nacionálů od ostatních pravicových živlů měšťanstva *může býti jen prospěšné koaliční spolupráci s převahou levice*. Dojde-li k uspořádání plebiscitu podle přání Hugenbergova, bude to jen zbytečně vynaložená námaha, poněvadž je naprosto vyloučeno po zkušenostech dosavadních, aby většina voličstva vyslovila se v jeho smyslu. *Projednávání plánu Youngova v říšském sněmu nebude tím nijak dotčeno, nanejvýš za hranicemi může být vyvolán nepříznivý dojem, který bude rušit úspěšný postup německých vyjednávačů v otázkách, které jsou nyní na pořadu (bližší modalitty vyklizení Porýnska, vrácení Saarska atd.)*

Na letní konferenci haagské došlo pouze k *zásadnímu schválení Youngova plánu na likvidaci německých reparací*, nezbylo však času na projednání ostatních otázek s reparacemi válečných škod vůbec souvisejících.

Celý komplex tak zv. *východních reparací* ponechán dalšímu odbornému projednávání a rozhodnutí nové konference, která se sejde v pozdním podzimu znovu v Haagu. Předběžná vyjednávání se zástupci států, zde súčastněných, což jsou jak bývalí spojenci Německa, tak státy tak zv. nástupné, nevedlo dosud k žádným konkrétním výsledkům a má ráz pouze přípravný. Nejsou to však jen otázky druhořadé, které by se konečně mohly odkládati, nebo nějak odbýt. Jejich souvislost se samotným plánem Youngovým a s dohodou mezi velmocemi, je přímo organická. V Haagu bylo možno uspokojiti Anglii jenom proto, že státy, kterým připadaly drobné podíly z německých reparací, vzdaly se jich ve prospěch potřeby velkých — *za to, že se jim otevřela vyhlídka na lepší úpravu jejich zájmů při projednávání reparací východních*. Nebude-li nyní možno zde jim vyhověti, bude jejich souhlas, zatímně udělený plánu Youngovu, odvolán. Hlavní potíže spočívají v tom, že *Maďarsko*, které jest nejvíce schopno placení z poražených spojenců Německa, *odmítá zásadně jakékoli další povinnosti po roce 1943, kdy končí moratorium*, mu povolené. Přeje si, aby jeho závazky byly prostě škrtnuty. Na druhé straně *nechce však ani slyšet, že by se samo mělo vzdáti nároků*, v mírové smlouvě mu zaručených na náhradu škod, domněle způsobených jeho příslušníkům státy nástupnými. Naše stanovisko, zastávané především zástupcem Rumunska *Titulescem*, zní v ten smysl, že jsme ochotni resignovati na své vlastní reparační nároky, budou-li jimi kompensovány naše závazky a *definitivně vyřízeny také všechny spory*, které proti nám z jakéhokoli titulu mohou býti vedeny. U velmocí jeví se nálada dosti příznivá pro povšechnou likvidaci těchto složitých sporů vzájemným rušením nároků a závazků, takže vlastně jen odpor Maďarska dohodě překáží. Zdá se, že bude nutno předložit otázku maďarských reparací znovu příslušné instanci *reparační komise*, která může rozhodnouti samostatně, nebude-li na druhé konferenci haagské vykonán na Maďarsko dostatečný »přátelský nátlak«.

Náhlé onemocnění Poincaréovo uvrhlo Francii do nové *těžké vládní krise*. Je známo, že jen naprostá nutnost s hrozbou státního bankrotu donutila předešlou sněmovnu ku povolání Poincaréa »z vyhnanství« a obnovení »svaté národní jednoty«. Od té doby, jakmile se finanční nebezpečí zažehnilo, obnovily se okamžitě zas separatistické choutky na obou křídlech parlamentní koncentrace. Jen převážná autorita a silná osobnost Raymonda Poincaré, který provedenou sanací přidal nový list k věnci své slávy, mohla vládní většinu udržet pohromadě. Jeho dědictví převzal *diplomatický Briand*, který však sám si netroufal žádati delší lhůtu, nežli co bylo nezbytně nutno k vyřízení naléhavých zahraničně-politických úkolů. Politické směrnice pro konferenci haagskou byly totiž vypracovány ještě předešlou vládou a dohoda o nich mohla býti považována za sjednanou. Jest však něco jiného přijmouti směrnice dosti široké, aby si je každý mohl vykládati po svém, a něco jiného konkrétně je prováděti. *Pravicové složky kabinetu*, jež Briand přijal po svém předchůdci beze změny, počaly býti nervosní a *vzbouřily se*, když Briand nechtěl a nemohl zaručiti jim, že uplatnění plánu Youngova půjde opravdu tím tempem a za těch okolností, jak Poincaré ještě před haagskou konferencí si to představoval. Tak se stalo, že hned v první schůzi po prázdninách jeho kabinet podlehl obnovenému náporu levice, již dávno koncentraci potírající. *Nacionální skupina Marinova* hlasovala pro *resoluci radikála Montignyho*, kterou sněmovna žádala na Briandovi předem osvětlení jeho další politické dráhy. Dvanáctý kabinet Briandův octl se tak v menšině a odstoupil. *Tím byly živly rozpoutány*. President pověřil nejprve řešením vůdce největší opoziční skupiny radikála *Daladiera*, který se pokusil uskutečniti program sjezdu *angerského. Ryzí koalici levice*. Obrátil se přímo na sociální demokraty s žádostí o spolupráci, a to ne již jen po způsobu nezávazné podpory, jako tomu bylo za »kartelu«, nýbrž skutečnou účastí na odpovědných místech kabinetu. Nabízel jim rovný podíl a při tom na výběr také dvě z nejdůležitějších ministerstev (zahraniční věci, vnitro, válka, finance). V parlamentní frakci socialistické projevil se tentokráte dosti zájmu o Daladierovu nabídku, která představovala jedinou možnost uplatnění vlivu levice v této sněmovně. Zato ve stranických instancích objevil se *neztenčený odpor proti myšlence koalice s měšťanskými stranami*. Usnesení poslaneckého klubu, jednati s radikály, bylo na sjezdu důvěrníků většinou sice již valně zeslabenou, ale dostatečnou, zamítnuto. Poslání Daladierovo tím

ztroskotalo, podařil se mu jen důkaz, že levice stále ještě není zralá k vládní odpovědnosti. Byl povolán potom radikální senátor *Clémentel*, který nemohl než obrátiti se o podporu středu se zahrnutím i pravé skupiny *Tardieuovy*. To však vyvolalo nesouhlas i v radikální frakci parlamentní a *Clémentel* svůj mandát vrátil. Došla řada na *Tardieua* samotného, který v poslední době získal komandujícího postavení v těch řadách, které chtějí býti věrny linii *Poincaréově*. *Briand*, ochotný spolupracovati s každou vládou, která mu umožní sledovati jeho pacifistickou linii, podepřel *Tardieua* velmi účinně, takže se mu podařilo nejen sestaviti vládu, nýbrž získati i podivuhodně silnou většinu ve sněmovně. Ukázalo se zas jednou, že ve Francii rozhodují stále ještě více osobnosti, než kluby, politické činy, než stranické programy. *Tardieu* také nezaložil svůj postup na myšlenkách a zájmech příznačně pravicových, nýbrž postavil se za politiku *Briandovu*. Také mohlo toto zajímavé společenství obsáhnouti mimořádného úspěchu, zatím co stranicky orientovaná levice připravila se sama o výtečnou příležitost k uchopení moci.

Návštěva anglického ministerského předsedy *Mac Donalda* v Americe nemůže se řadit k politickým konferencím v běžném slova smyslu. Byla to spíše *manifestace*, která vědomě apelovala na široké momenty citové, bylo to psychologické využití vhodné situace po dorozumění v otázce námořní parity a před zahájením porad odzbrojovacích se státy ostatními. *Mac Donald* nenechal pochyby hned po svém nastoupení, že považuje za nejdůležitější úkol své dočasné funkce změnit podstatně celou atmosféru dosavadních anglo-amerických styků. Neschopností předešlých držitelů moci na obou stranách Atlantického oceánu rozřešiti otázku přece již zásadně vyřízenou, o rovnomocnosti obou loďstev jednotlivých kategorií, vyvoláno bylo nepříjemné odcizení mezi Angličany a Američany, které mohlo za určitých okolností býti velmi nebezpečné jak klidnému soužití obou států, tak míru celého světa. Šéf labouristického kabinetu mohl v tom tedy spatřovati zájem stejně národní jako pacifistický, pracovati pro dorozumění anglo-americké. Měl vzácné štěstí, že na druhé straně dostalo se mu spolupracovníka tak sympatického a plného pochopení, jakým jest veliký hospodářský organisátor prezident *Hoover*. Administrativa *Coolidgeova* byla příliš nehybná a uzavřená k jednání tohoto druhu. *Hoover* a *Mac Donald* jsou naopak duchové velmi příbuzní, kteří by se dorozuměli okamžitě, kdyby to záleželo právě jen na nich. Ale zde nejde jen o dobrou vůli jednotlivců třeba ve vedoucích postaveních, jde zde o skutečně těžké problémy zájmové, které mají svou vlastní logiku a musí býti vyřízeny podle svých vlastních zákonů. *Hoover* a *Mac Donald* mohou býti právě jen *inženýry tohoto velikého kulturního díla*. především anglo-amerického, pak ale i světového míru. Nejde o nic menšího, než o jakousi *racionalisaci mezinárodní politiky a světového hospodářství*, na podkladě *Kelloggova* paktu a v duchu universálního podílíctví. Základy anglo-amerického dorozumění byly vypracovány v poradách vyslance *Dawese* s ministerským předsedou *Mac Donaldem*, většinou na jeho venkovském sídle ve Skotsku, americká návštěva měla pouze upozorniti na obrat, vyzdvihnouti jeho význam a získati pro novou cestu souhlas mas. Jest jisto, že *Mac Donaldovi* podařilo se aspoň tolik, že nedůvěra a podezření vůči Anglii, které se zahnízdily v určitých vrstvách v Americe, byly vykořeněny, a že se naopak rozechvěly struny pokrevního a kulturního příbuzenství, o nichž se již soudilo, že byly přervány. Anglosasové jsou dnes přesvědčeni, že mají veliký společný úkol: organisace míru, a že není mezi nimi nic, co by se nedalo vyřídit vzájemnou dohodou. Vlednu sejde se v Londýně námořní konference, obesaná všemi velmocemi (Anglii, Amerikou, Francií, Japonskem, Itálií), kde zásady námořní dohody anglo-americké, budou předloženy k diskusi a stane se pokus řešiti nesnáze ostatních podobným způsobem. Jde tu zejména o otázku parity loďstev *Francie a Italie*, o níž se konají již předběžné porady mezi oběma interesenty.

Zatím co *Mac Donald* věnoval se americkému problému, měl jeho spolupracovník, ministr zahraničních věcí *Henderson* na starosti obnovu styků s Ruskem. Dělnická strana anglická přičinila se o uznání sovětské vlády de jure již za své prvě vlády v roce 1924 a dospěla také k jisté smluvní úpravě sporných otázek, týkající se dluhů a náhrad. Předčasný pád prvního *Mac Donaldova* kabinetu však dohodu překazil a z vlády konservativní došlo k roztržce a málem otevřenému nepřátelství mezi oběma státy.

Ve volebním programu Labour Party bylo však v popředí také napravení škod, které tímto způsobem anglickému obchodu vzešly. Henderson pokoušel se sic nejprve dosáhnouti od Rusů aspoň jisté prozatímní úpravy hlavních obtíží, nežli budou diplomatické styky formálně obnoveny. Poněvadž však složitost problémů vyžádá si delší doby, přistoupil na ruský požadavek, aby nejprve byli vyměněni vyslanci a pak teprve došlo k meritornímu jednání. Nárys smlouvy z roku 1924 bude snad užitečným podkladem jednání, ale beze změny přijat býti nemůže. V dolní sněmovně byl *postup vlády hladce schválen*, proti celkem mírné oposici konservativců. Protivládní tendence jsou u obou odpůřících skupin valně tlumeny tou skutečností, že vláda Mac Donaldova získala si znamenité popularity jak Snowdenovým úspěchem v Haagu, tak Mac Donaldovým v Americe. Nebylo by radno nutiti ji nyní k rozpuštění sněmovny a novým volbám. Liberálové i konservativci vyčkají raději, až se dělnická vláda v úřadě opotřebuje, až se ukáží meze jejich možností, zejména meze jejího úspěchu v zápase s nezaměstnaností. Opatření, která dosud vypracoval v tomto směru ministr Thomas, nesetkala se s valnou důvěrou ani u řadách oposičních, ani u radikálního křídla jeho vlastní strany.

Značně starosti působí anglické vládě také otázky koloniální, zejména egyptská a indická. Egyptu byla nabídnuta nová přátelská smlouva v náhradu za dosavadní protekční poměr, udržovaný provisorně z nedostatku dohody o některých nezbytných výhradách, které Anglie činí k egyptské nezávislosti, ale dosud není jisto, zda *egyptští nacionalisté*, zcela ovládající mysl politické veřejnosti domácí nepřivedou i tento pokus k neslavnému konci. Ministerský předseda *Mahmud paša*, s diktatorskou pravomocí, který svým moudrým oportunistem dosáhl krajních koncesí, byl nucen odstoupiti a teprve výsledek nových voleb, které připravuje také umírněný politik *Adly paša* ukáže, zda bude možno egyptskou otázku konečně definitivně upravití. Vnějšími rozměry ještě mohutnější je ovšem *problém indický*. Zde blíží se desetiletá lhůta, která byla ponechána pro vyzkoušení poloautonomního režimu, povoleného Indii po válce. Loni prováděla zde obsáhlou expertisu parlamentní *komise Simonsova*, jejíž referát očekává se v nejbližších týdnech. Indie má slíbenou úplnou autonomii ve smyslu statutu dominiálního a nynější místokrál *lord Irwin* tento slib znovu v posledním projevu opakoval. Indické strany budou také přibrány k posudku Simonovy zprávy dříve, než britský parlament rozhodne. I proti těmto reformám ohlašuje se arci již konservativní oposice, ale není obav, že by Mac Donaldova vláda dopustila se zde nějakých unáhleností.

Dr. Rudolf Procházka.

LITERATURA.

ING. FRANTIŠEK MUNK: NOVÉ HOSPODÁŘSTVÍ. Studie o hospodářské revoluci XX. století. S předmluvou Doc. Dr. Václava Verunáče. Politická knihovna, řada I., kniha XIX. Vydalo nakladatelství »Orbis« v Praze 1929. Stran 113 za Kč 15.—.

Největší překážkou poznání je *setrvačnost lidského myšlení*, praví autor hned na počátku své zajímavé práce. Tím možno si vysvětliti, že žijeme stále pod dojmem ideologií, které vplynuly z odlišných poměrů, zejména hospodářských. *Dnešní svět je dynamický*, je to společnost v pohybu, proti níž se dřívější stav zdá strnulým, nehybným. Tato dynamičnost je nejnápadnějším příznakem našeho údobí právě v hospodářství a celá hospodářská politika je v jejím znamení. Geo-hospodářsky žijeme jaksi na periferii průmyslového světa. Neudáváme taktu v souhře moderního hospodářství, nýbrž přijímáme pasivně popudy a přizpůsobujeme je svým potřebám, ačkoliv měli bychom si jasně uvědomiti, že *musíme sledovat tendence světového hospodářství mnohem pozorněji než jiné státy, poněvadž od nich závisí v mnohých směrech naše budoucnost jako národa a jako státu*; neboť jme těsně zapjati do světové hospodářské pospolitosti.

Poválečné hospodářství je podle Ing. Munka prvním pokusem o *integrální uplatnění vědeckých poznatků a vědeckých method ve výrobě a distribuci statků*. Byla-li prvá průmyslová revoluce zahájena zavedením vědy do oblasti strojů, charakterisuje druhou průmyslovou revoluci *uvedení vědy do vztahu*